

De Nederlandse economie

Beschikbaar inkomen huishoudens sinds 2012 toegenomen

2016 | 05

Frank Notten

Inhoud

1. Inleiding 3
 2. Het bruto binnenlands product en het netto beschikbaar nationaal inkomen 4
 3. Huishoudens 6
 4. Niet-financiële ondernemingen 11
 5. Conclusie 15
- Literatuur 16

Tussen 2001 en 2012 vloeide een steeds groter gedeelte van het netto beschikbaar nationaal inkomen naar niet-financiële ondernemingen. Dit ging ten koste van het aandeel van huishoudens, die in deze periode relatief minder profiteerden van de economische groei. Sinds 2012 neemt het aandeel van huishoudens in het netto beschikbaar nationaal inkomen weer toe. Dit komt vooral doordat er in deze periode meer zelfstandigen zijn bijgekomen en doordat er minder pensioen- en andere sociale premies werden betaald. Tegelijkertijd zagen niet-financiële ondernemingen hun aandeel in het netto beschikbaar nationaal inkomen afnemen door dalende dividenden uit het buitenland.

1. Inleiding

De inkomensverdeling tussen bedrijven en huishoudens staat de laatste jaren in de belangstelling. CBS maakte in 2014 bekend dat niet-financiële ondernemingen tussen 2001 en 2012 een groeiend aandeel in het netto beschikbaar nationaal inkomen ter beschikking hadden, terwijl dat van huishoudens¹⁾ juist afnam. Dit kwam vooral doordat niet-financiële ondernemingen in 2012 minder belasting betaalden dan in 2001, en huishoudens juist meer.²⁾ De vakbeweging en de Nederlandsche Bank pleitten daarom voor een evenwichtiger inkomensverdeling tussen bedrijven en huishoudens. Dit zou moeten worden bereikt door het verhogen van de lonen, de belangrijkste component van het beschikbaar inkomen van huishoudens.³⁾

Sinds het uitkomen van het CBS-onderzoek over de inkomensverdeling tussen sectoren in de periode 2001–2012 hebben huishoudens echter een steeds groter gedeelte van het nationaal inkomen naar zich toegetrokken. Het aandeel van 55,0 procent in 2015 was zelfs het hoogst sinds 2005. Het inkomen van niet-financiële ondernemingen daalde juist van 13,8 procent in 2012 naar 10,8 procent in 2015. Ook in absolute termen hadden niet-financiële ondernemingen in 2015 minder inkomen beschikbaar voor investeringen of besparingen dan drie jaar eerder, terwijl het beschikbaar inkomen van huishoudens juist toenam.

In dit artikel wordt dieper ingegaan op de relatieve toename van het inkomen van huishoudens als aandeel in het nationaal inkomen tussen 2012 en 2015. Deze periode wordt vergeleken met 2009–2012, toen het aandeel van huishoudens nog kromp. Het huishoudinkomen wordt hiertoe ontleed in beloning, inkomen uit vermogen, overdrachten en winst. Tot slot wordt er ook gekeken naar de ontwikkeling van het aandeel van niet-financiële ondernemingen in het nationaal inkomen in genoemde periodes.

¹⁾ Tenzij anders aangegeven wordt in dit artikel met 'nationaal inkomen' het netto beschikbaar nationaal inkomen bedoeld en met 'inkomen van huishoudens' het netto beschikbaar inkomen van huishoudens. Verder is de sector huishoudens inclusief instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens.

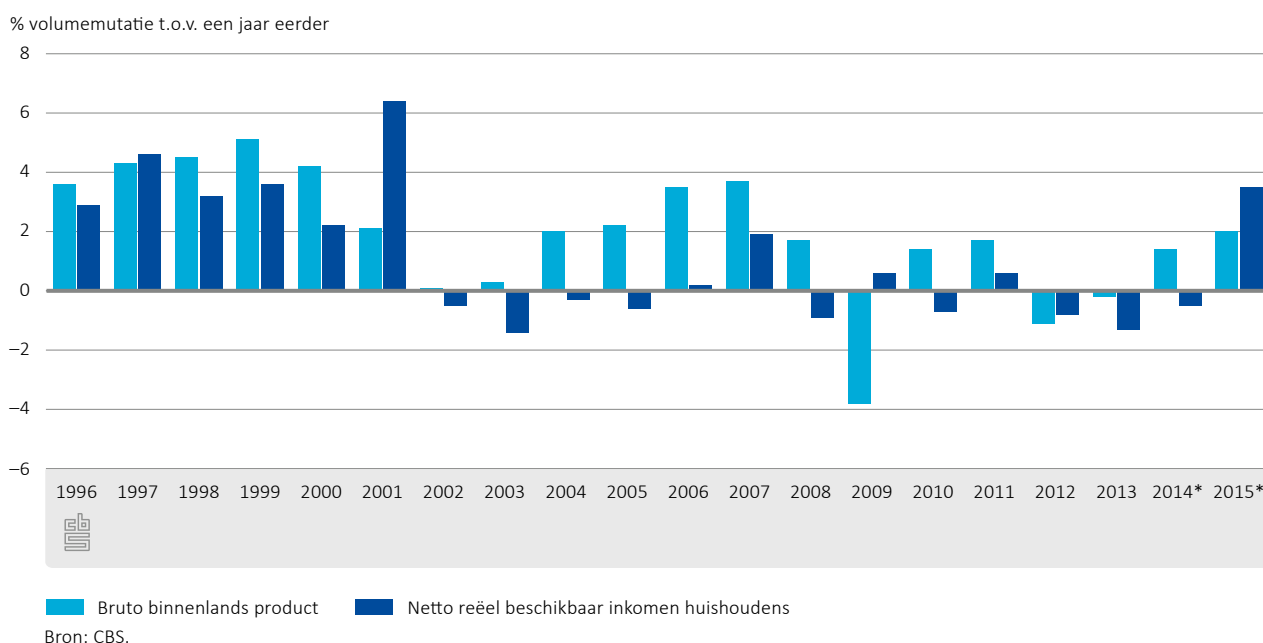
²⁾ Notten (2014).

³⁾ Volkskrant (2015).

2. Het bruto binnenlands product en het netto beschikbaar nationaal inkomen

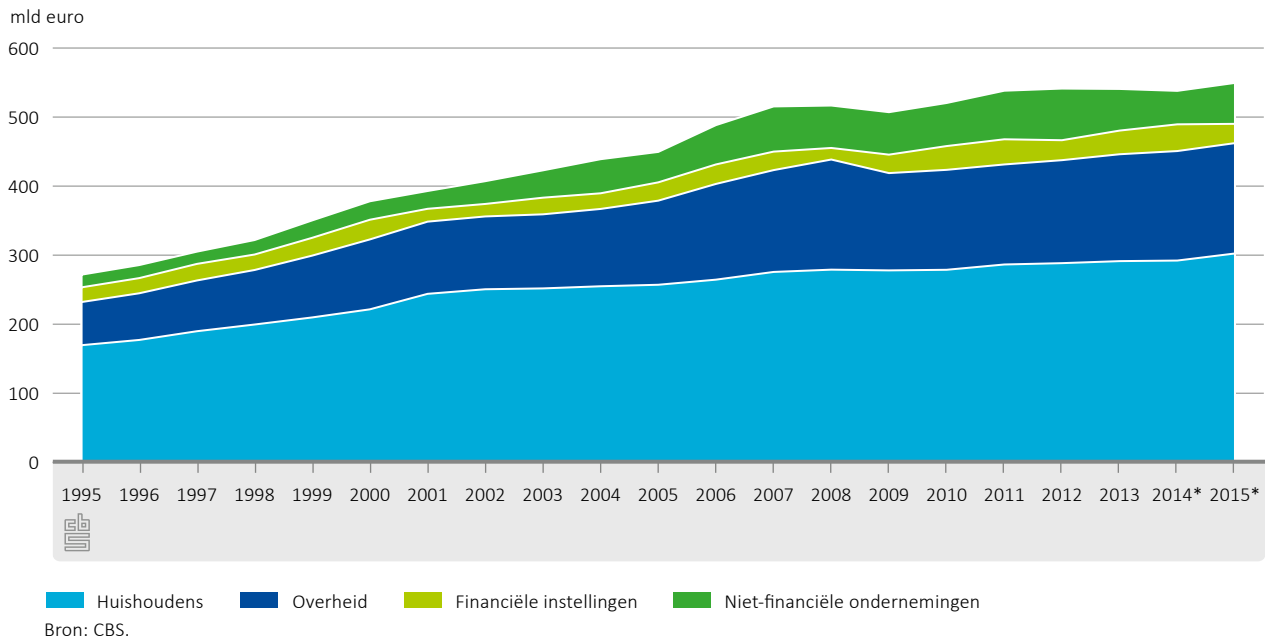
Om te kijken in welke mate huishoudens weten te profiteren van de economische groei wordt vaak de volumeontwikkeling van het bruto binnenlands product (bbp) vergeleken met die van het inkomen van huishoudens. Sinds 2001 is het bbp met 15,7 procent gegroeid, terwijl het reëel beschikbaar inkomen van huishoudens in dezelfde periode juist met 0,3 procent is gedaald. Dit ondanks een forse stijging van het huishoudinkomen met 3,5 procent in 2015. In tegenstelling tot die van andere sectoren hebben de inkomens van huishoudens in deze periode dus niet van de economische groei weten te profiteren.

2.1 Bruto binnenlands product en netto reëel beschikbaar inkomen huishoudens

Hoewel het reëel beschikbaar inkomen van huishoudens is gedaald sinds 2001, is het nominaal gezien (dus niet gecorrigeerd voor prijsmutaties) wel degelijk gestegen. De stijging van het nominaal inkomen van huishoudens was tot en met 2011 wel minder groot dan de stijging van het nationaal inkomen. Het aandeel van huishoudens in het nationaal inkomen nam hierdoor af. Het aandeel van niet-financiële ondernemingen nam tot en met 2011 juist toe. Sinds 2011 is het nominaal inkomen van niet-financiële ondernemingen echter gedaald, terwijl de stijging van het nominaal inkomen van huishoudens juist toenam. Hierdoor nam het huishoudaandeel in het nationaal inkomen sinds 2011 toe: eerst licht, van 53,2 procent in 2011 naar 53,3 procent in 2012, en vervolgens versneld naar 53,9 procent in 2013, 54,3 procent in 2014 en 55,0 procent in 2015.

2.2 Verdeling netto beschikbaar nationaal inkomen over binnenlandse sectoren

De jaarlijkse groei van het aandeel van het inkomen van huishoudens in het nationaal inkomen tussen 2011 en 2015 is moeilijk te rijmen met de eerdere constatering dat het bbp veel sneller groeide dan het reëel beschikbaar inkomen van huishoudens. Voor een groot deel is dit te verklaren door de verschillen tussen het bbp en het netto beschikbaar nationaal inkomen (zie tabel 2.3). Zo daalde in 2013 en 2014 het nominale nationale inkomen terwijl het nominale bbp toenam. Dit kwam vooral doordat er in 2014 per saldo meer inkomens aan het buitenland werden betaald dan ontvangen, terwijl dat in 2012 nog omgekeerd was. Het gaat hierbij voornamelijk om inkomen uit vermogen, zoals rente, dividend en herbelegde winsten op directe buitenlandse investeringen.

Ook speelt mee dat voor de vergelijking met het bbp in reële termen wordt gerekend. Het inkomen van huishoudens wordt hiervoor gedefleerd met de inflatie. Deze lag in 2011 hoger (2,2 procent) dan de deflator van het bbp (0,1 procent). Hierdoor nam het huishoudinkomen in 2011 nominaal gezien sterker toe dan in reële termen en kon het aandeel van het huishoudinkomen in het nationaal inkomen stijgen, terwijl het reëel beschikbaar inkomen van huishoudens minder snel steeg dan het bbp. Het verschil in prijsontwikkeling kwam vooral doordat de consumptieprijzen (inflatie) toenamen terwijl de prijzen van investeringen daalden, welke de bbp-deflator drukten.

2.3 Opbouw netto beschikbaar nationaal inkomen

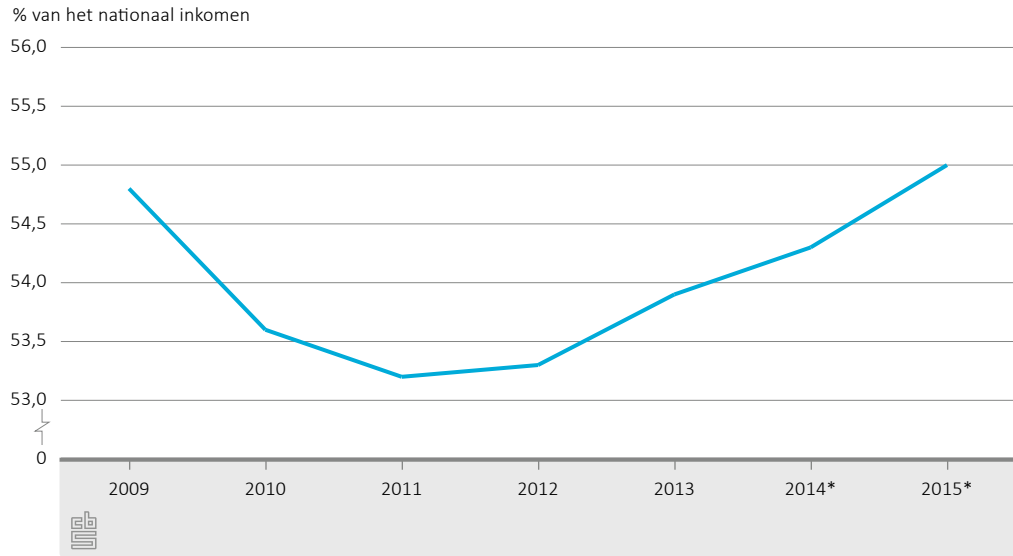
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015*
	mld euro						
Bruto binnenlands product	617,5	631,5	642,9	645,2	652,7	663,0	676,5
Saldo primaire inkomens buitenland (+)	0,6	5,1	11,8	13,3	9,1	-1,7	-2,5
Totaal ontvangen primaire inkomens buitenland (+)	172,9	224,7	247,1	232,5	233,8	258,7	213,5
Ontvangen beloning werknemers buitenland	1,0	1,1	1,1	1,1	1,0	0,9	1,0
Inkomen uit vermogen	170,8	222,7	245,0	230,5	231,7	256,9	211,6
Uit het buitenland ontvangen subsidies	1,1	0,9	1,0	1,0	1,0	0,9	0,9
Totaal betaalde primaire inkomens buitenland (-)	172,4	219,6	235,4	219,2	224,7	260,4	216,0
Betaalde beloning werknemers buitenland	6,7	5,5	5,8	5,9	5,6	5,6	6,0
Inkomen uit vermogen	163,9	212,1	227,4	211,3	217,0	252,4	207,2
Belastingen op productie en invoer	1,8	2,0	2,2	2,0	2,0	2,4	2,8
Bruto nationaal inkomen	618,1	636,6	654,7	658,5	661,9	661,3	674,1
Verbruik van vaste activa (-)	104,4	107,0	107,1	107,9	109,4	110,2	111,9
Netto nationaal inkomen	513,7	529,6	547,6	550,6	552,5	551,1	562,2
Saldo inkomensoverdrachten buitenland (+)	-6,6	-9,3	-9,5	-9,3	-11,8	-13,2	-12,7
Ontvangen inkomensoverdrachten buitenland (+)	10,0	10,1	10,2	10,7	10,3	11,6	11,8
Betaalde inkomensoverdrachten buitenland (-)	16,6	19,3	19,7	20,0	22,1	24,8	24,5
Netto beschikbaar nationaal inkomen	507,1	520,4	538,2	541,3	540,7	537,9	549,5

Bron: CBS.

3. Huishoudens

In deze paragraaf wordt het inkomen van huishoudens in verschillende componenten verdeeld en wordt de ontwikkeling in de periode 2009–2012 vergeleken met die in de periode 2012–2015. In de eerste periode was er nog sprake van een afnemend aandeel van het inkomen van huishoudens in het nationaal inkomen (van 54,8 naar 53,3 procent). In de tweede periode steeg het aandeel juist naar 55,0 procent. Door de ontwikkelingen van de verschillende componenten in het huishoudinkomen van beide periodes met elkaar te vergelijken kan worden blootgelegd waarom het huishoudaandeel in het nationaal inkomen zich tussen 2012 en 2015 herstelde.

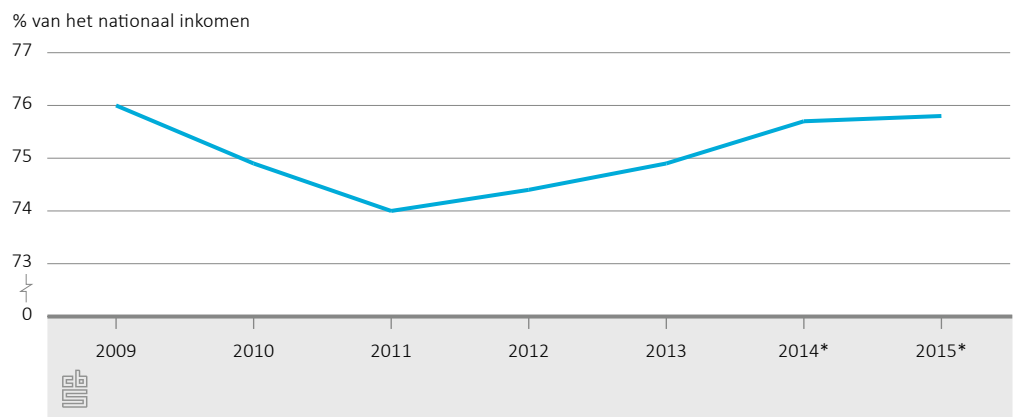
3.1 Het netto beschikbaar inkomen van huishoudens

Alternatief beschikbaar inkomen huishoudens

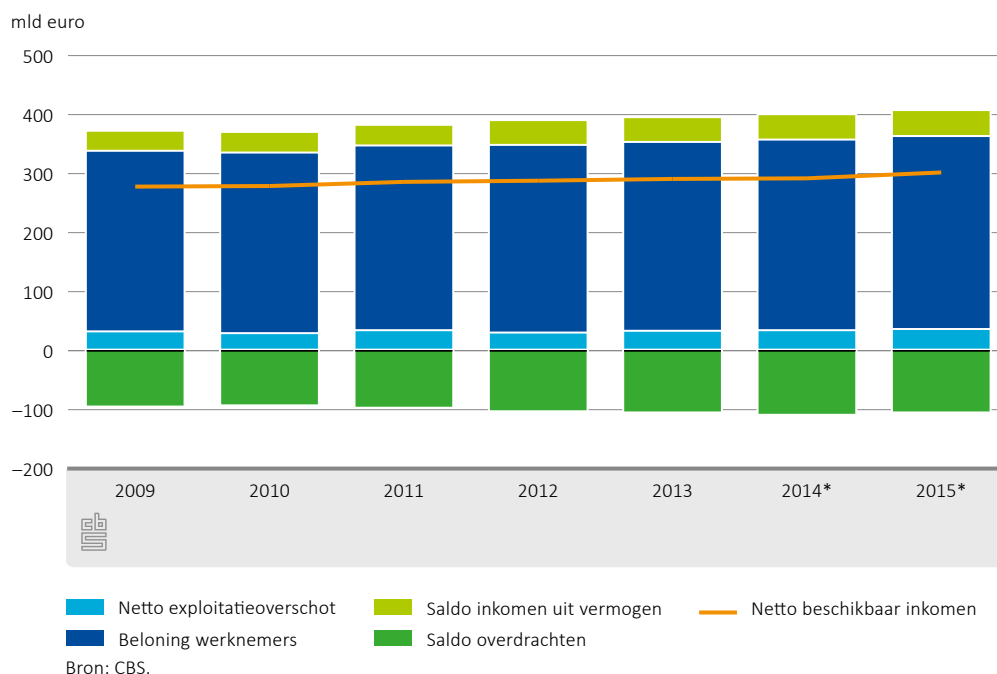
Een groot gedeelte van het inkomen van de overheid wordt gratis of tegen economisch niet-significante prijzen aan huishoudens verstrekt. Het gaat hierbij onder andere om de uitkeringen van de Zorgverzekeringswet (Zvw), de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), de Wet langdurige zorg (Wlz), en uitgaven aan onderwijs. Ook als deze uitgaven als inkomen van huishoudens worden overgeheveld (waardoor het zogenaamde alternatief netto beschikbaar inkomen voor huishoudens wordt verkregen) blijkt dat huishoudens sinds 2011 een steeds groter gedeelte van de koek naar zich toetrekken. In 2015 ging het om 75,8 procent, tegenover 74,0 procent in 2011.

Het alternatief netto beschikbaar inkomen van huishoudens

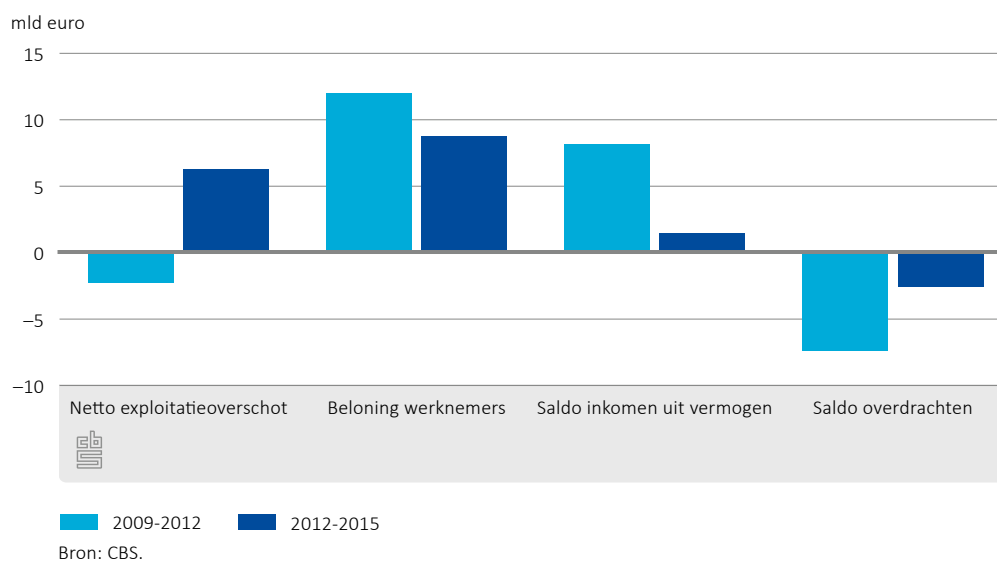
Het inkomen van huishoudens bestaat voornamelijk uit beloning en in mindere mate uit het saldo overdrachten (zoals belastingen, sociale premies en uitkeringen), het netto exploitatieoverschot (inclusief het gemengd inkomen van zelfstandigen) en het inkomen uit vermogen (vooral dividenden en rente).

3.2 Het netto beschikbaar inkomen van huishoudens

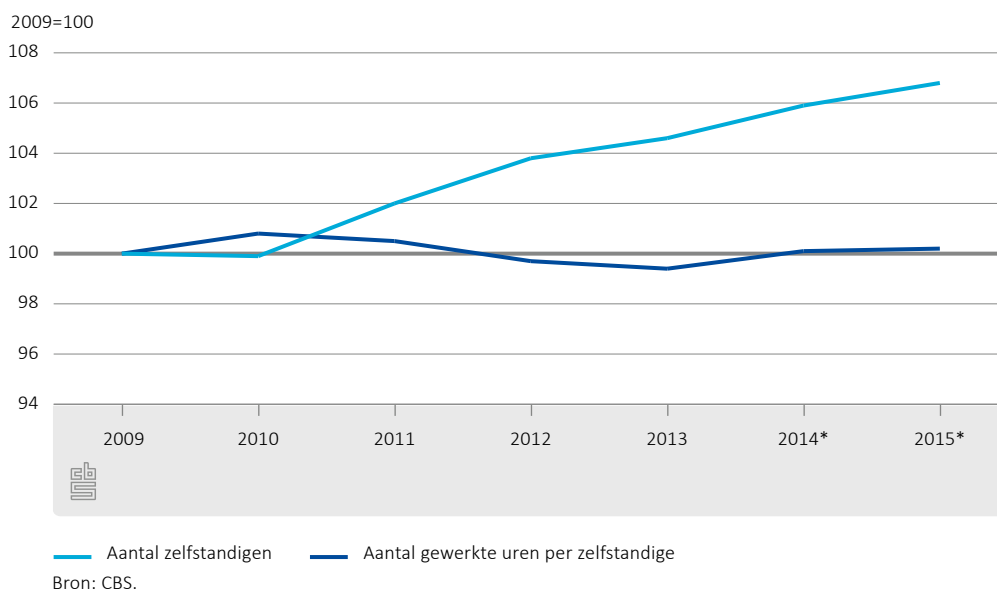
Tussen 2009 en 2012 nam het nominaal inkomen van huishoudens toe met 10,5 miljard euro. Tussen 2012 en 2015 nam dit verder toe met 14 miljard euro. Deze stijging kwam geheel voor rekening van het sterk gestegen exploitatieoverschot (inclusief gemengd inkomen) en een veel minder negatief saldo aan overdrachten. Deze oorzaken worden hieronder uitgewerkt. De beloning van werknemers en het saldo inkomen uit vermogen namen tussen 2012 en 2015 juist minder toe dan in de periode 2009–2012.

3.3 Mutatie componenten netto beschikbaar inkomen huishoudens

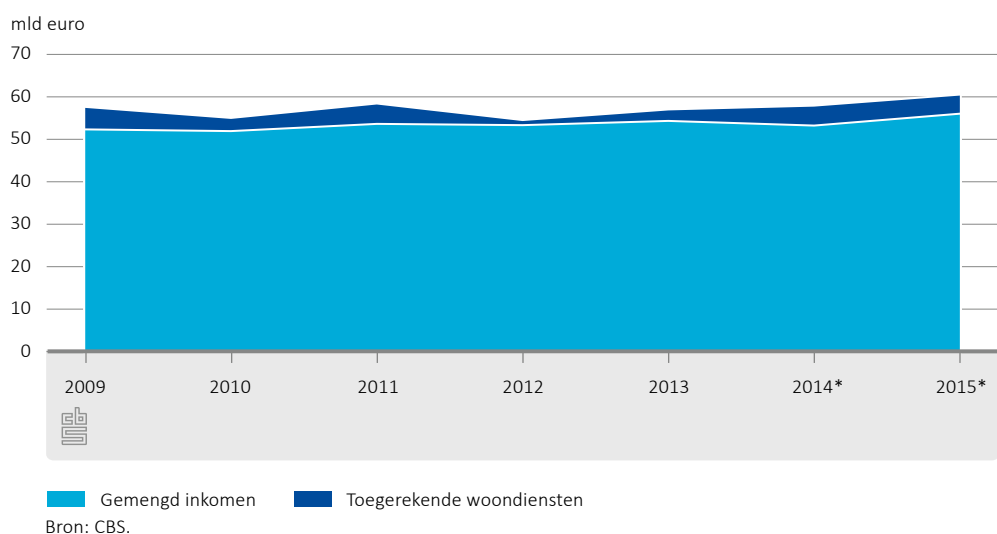
Uit het bruto exploitatieoverschot (de winst op productiemiddelen) moeten de afschrijvingen op vaste activa (productiemiddelen) in eigendom als gevolg van normale slijtage en economische veroudering worden bekostigd. Daarom wordt voor de opbouw van het netto beschikbaar inkomen naar het netto exploitatieoverschot (dus minus de afschrijvingen) gekeken. Bij onderstaande analyse van het exploitatieoverschot van huishoudens wordt echter naar het brutobegrip gekeken, zodat de ontwikkeling van het exploitatieoverschot niet wordt beïnvloed door die van de afschrijvingen.

3.4 Zelfstandigen

Het bruto exploitatieoverschot van huishoudens bestaat voor het grootste gedeelte uit het gemengd inkomen (loon plus winst) van zelfstandigen. Het gemengd inkomen nam tussen 2009 en 2015 toe met 3,7 miljard euro, tot 55,8 miljard euro. Het grootste gedeelte van die stijging vond plaats na 2012. Het gemengd inkomen nam toe doordat het aantal zelfstandigen toenam. Dit aantal is sinds 2010 onafgebroken toegenomen, terwijl het aantal gewerkte uren per zelfstandige vrijwel gelijk bleef.

3.5 Het bruto exploitatieoverschot van huishoudens

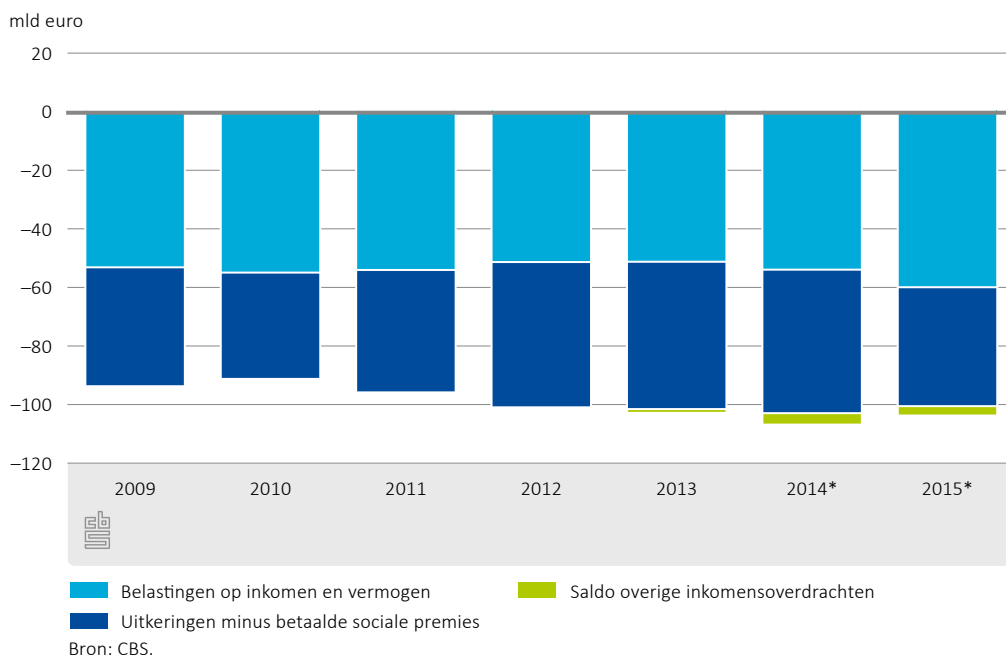

Het exploitatieoverschot van huishoudens bestaat naast het gemengd inkomen ook uit de toegerekende woondiensten. Dit is het 'inkomen' dat woningeigenaren halen uit het bezit van een eigen woning en bestaat uit de huren die zij zichzelf op deze manier besparen, minus groot onderhoud en de aan hypotheekverstrekkers betaalde rentemarge. Deze marge is het verschil tussen de door de huishoudens betaalde rente en de rentekosten van de hypotheekverstrekker. Deze laatste leent immers tegen een lager tarief geld bij de centrale bank. De rentemarge steeg na 2008 erg snel, waardoor de toegerekende woondiensten afnamen, ondanks de licht stijgende gemiddelde huurprijs. Sinds 2012 is de rentemarge nauwelijks toegenomen, terwijl de huren zijn blijven stijgen. Hierdoor zijn de toegerekende woondiensten weer toegenomen. Dit heeft positief doorgewerkt op het exploitatieoverschot en het inkomen van huishoudens.

Naast een positief exploitatieoverschot van huishoudens, zorgde ook een minder negatief saldo overdrachten voor een sterkere groei van het inkomen van huishoudens in de periode 2012–2015 dan in de drie jaar daarvoor. Dit kwam vooral doordat er in 2015 veel minder sociale premies werden betaald door huishoudens dan in 2012, terwijl het bedrag aan ontvangen uitkeringen bleef doorgroeien. De daling van de betaalde premies kwam zowel door de verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd en de versoering van de pensioenopbouw, als door een verhoging van de maximale heffingskorting op inkomstenbelasting en premies in 2014. Daarnaast lag het premiepercentage op de Wet langdurige zorg (per 2015 opvolger van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten) lager door een beperktere dekking.

De betaalde belastingen op inkomen en vermogen lieten na 2013 wel een sterke stijging zien, waardoor er tussen 2012 en 2015 toch nog sprake was van een lichte stijging van de per saldo betaalde overdrachten. Vooral de loonbelasting steeg in 2015 sterk door hogere lonen. De stijging van de per saldo betaalde overdrachten was echter lang niet zo groot als die in de periode 2009–2012.

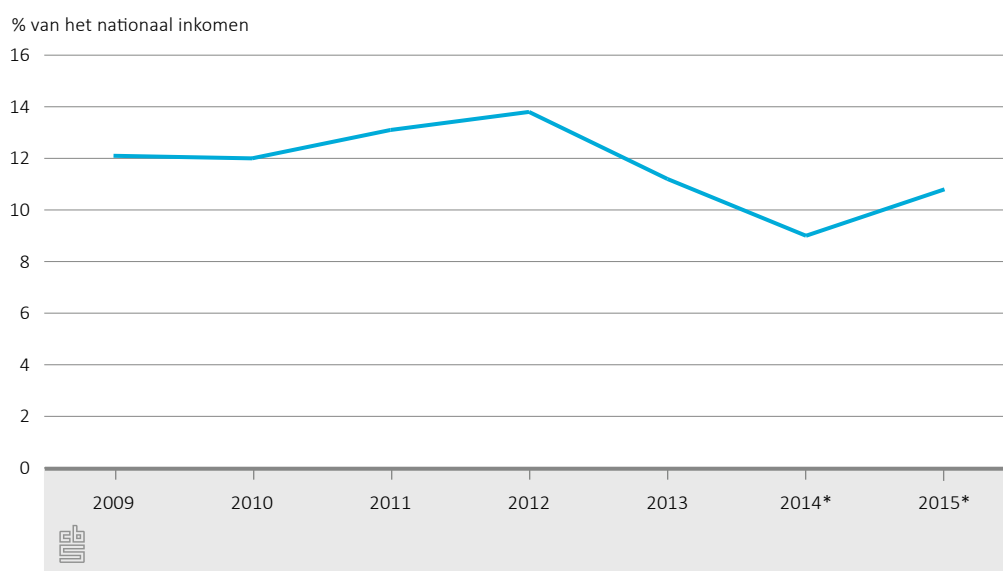
3.6 Opbouw saldo inkomensoverdrachten huishoudens

4. Niet-financiële ondernemingen

Net als het inkomen van huishoudens kan ook dat van niet-financiële ondernemingen in verschillende componenten worden verdeeld om de ontwikkeling in de periode 2009–2012 te vergelijken met die in de periode 2012–2015. In de eerste periode was er nog sprake van een toenemend aandeel van het inkomen van niet-financiële ondernemingen in het nationaal inkomen (van 12,1 naar 13,8 procent). In de tweede periode daalde het aandeel juist naar 10,8 procent in 2015. Een jaar hiervoor werd met 9,0 procent het kleinste aandeel sinds 2002 behaald.

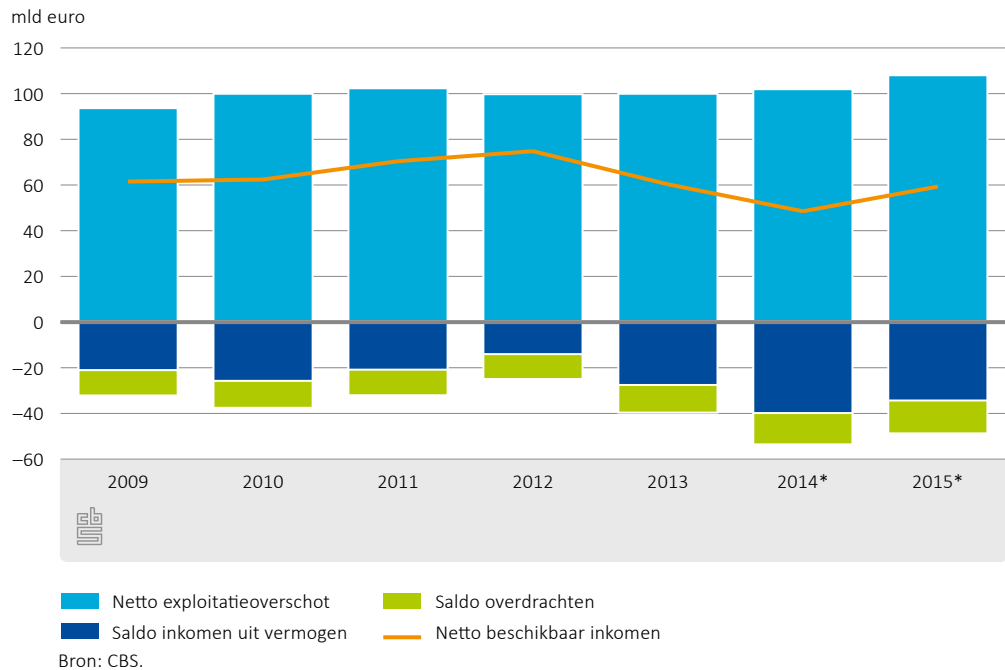
4.1 Het netto beschikbaar inkomen van niet-financiële ondernemingen

Bron: CBS.

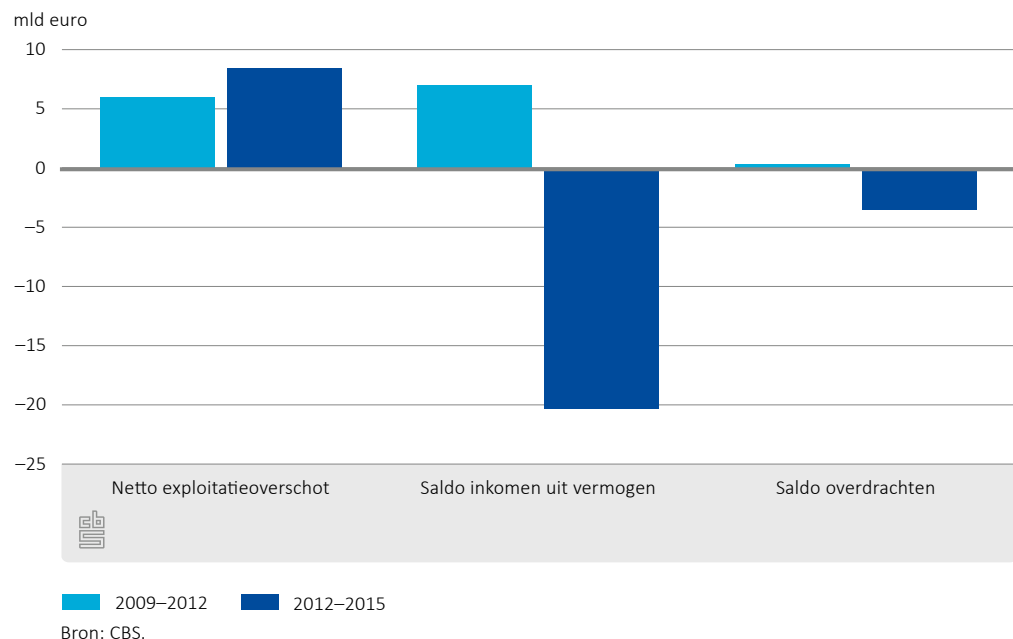
Niet alleen het aandeel in het nationaal inkomen daalde, ook in absolute termen daalde het inkomen van niet-financiële ondernemingen tussen 2012 en 2015. Veruit het grootste gedeelte van het inkomen van niet-financiële ondernemingen bestaat uit het netto exploitatieoverschot. Deze steeg in genoemde periode nog wel doordat de productie sneller toenam dan de door niet-financiële ondernemingen gemaakte kosten (voornamelijk het intermediair verbruik en de beloning van werknemers). De daling van het inkomen van niet-financiële ondernemingen werd dan ook volledig veroorzaakt door de negatieve ontwikkeling van de overige componenten uit het beschikbaar inkomen: het saldo overdrachten en het saldo inkomen uit vermogen.

4.2 Opbouw van het netto beschikbaar inkomen van niet-financiële ondernemingen

Tussen 2009 en 2012 zorgden de saldi inkomsten uit vermogen en overdrachten nog voor een toenemend inkomen van niet-financiële ondernemingen.⁴⁾ De daling van het inkomen van niet-financiële ondernemingen na 2012 werd juist veroorzaakt door per saldo meer betaalde overdrachten, en vooral door een negatiever saldo inkomsten uit vermogen. Tussen 2009 en 2012 steeg dit saldo nog met 7 miljard euro, terwijl het in de drie jaar hierna met 20,3 miljard euro daalde. De binnenlandse winst (het netto exploitatieoverschot) bleef wel stijgen.

4.3 Mutatie componenten netto beschikbaar inkomen niet-financiële ondernemingen

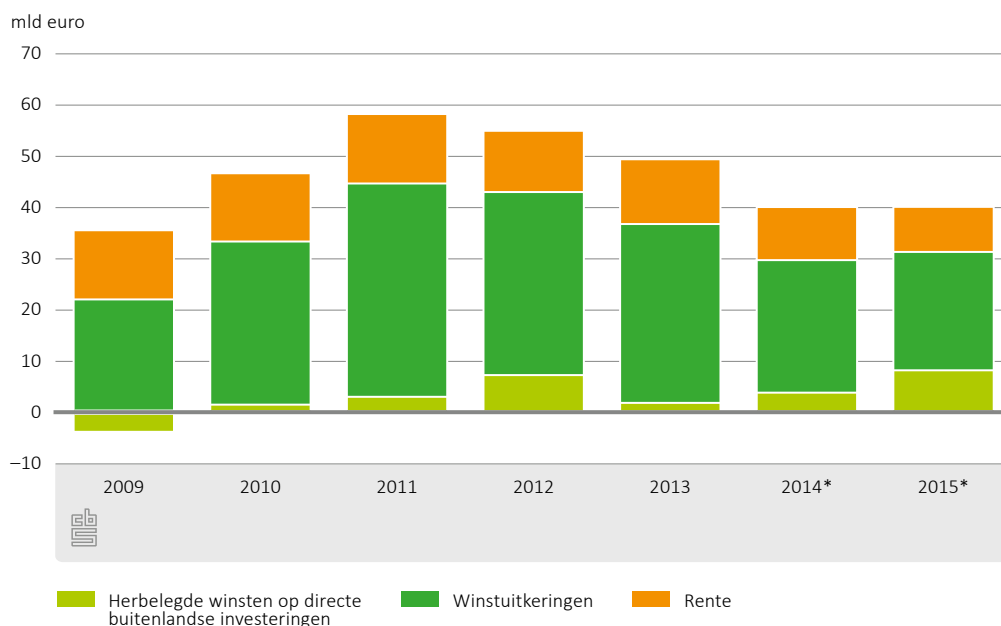

⁴⁾ Zie: Notten (2014), p. 215 en 220-221.

Het saldo inkomen uit vermogen van niet-financiële ondernemingen daalde sinds 2012 stevig naar –33,9 miljard euro. Het saldo bestaat voornamelijk uit de inkomsten minus de uitgaven aan dividenden, herbelegde winsten op buitenlandse investeringen en rente. Terwijl sinds 2012 de uitgaven aan vermogen slechts licht toenamen, daalden de inkomsten uit vermogen sterk. Vooral de ontvangen dividenden daalden stevig: van 35,5 miljard euro in 2012 tot 22,7 miljard euro in 2015. De dividendstromen gaan voornamelijk van en naar het buitenland. De ontvangen dividenden betreffen daarom vooral winst van buitenlandse dochters. Deze daalde vooral in 2014 sterk en bleef in 2015 op een relatief laag niveau. Dit werd voor een klein deel gecompenseerd door de herbelegde winsten op directe buitenlandse investeringen.⁵⁾ De gedaalde olieprijs zette de winst van enkele buitenlandse dochters onder druk. Hierbij moet worden opgemerkt dat de buitenlandse winsten van enkele Nederlandse grote multinationals sterk kunnen fluctueren. Vanwege de omvang van deze bedrijven is dit van grote invloed op de ontwikkeling van het beschikbaar inkomen van niet-financiële ondernemingen.

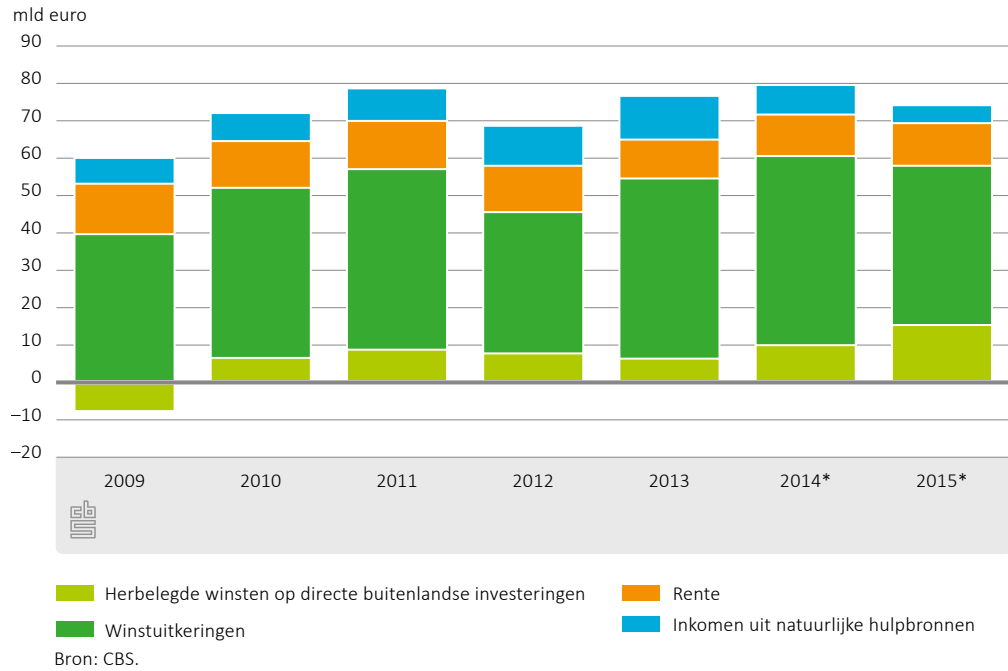
Een hoog beschikbaar inkomen is voor niet-financiële ondernemingen geen doel op zich. Het behalen van winst is dat wel. Samen met het exploitatieoverschot maken buitenlandse winsten het grootste gedeelte uit van de totale winst vóór belastingen van niet-financiële ondernemingen. Ondanks de daling van de buitenlandse winsten bleef de totale winst vóór belastingen sinds 2012 toch op peil, omdat het exploitatieoverschot in deze periode sneller steeg dan daarvoor.

4.4 Opbouw inkomsten uit vermogen van niet-financiële ondernemingen

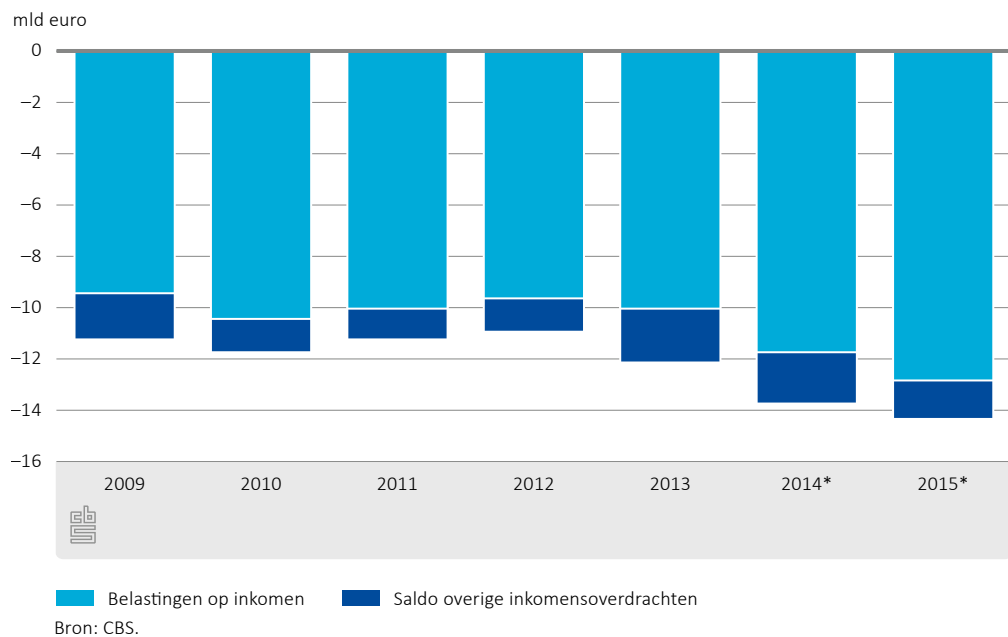
⁵⁾ Zie ook: CBS (2016).

4.5 Opbouw uitgaven aan vermogen van niet-financiële ondernemingen

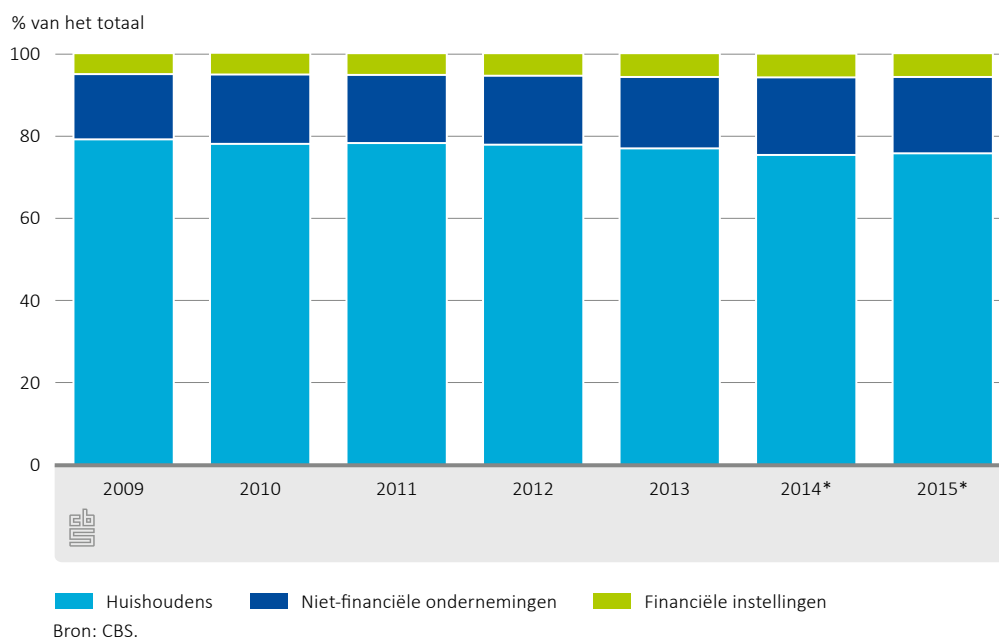
Het saldo overdrachten van niet-financiële ondernemingen is negatief omdat het voornamelijk uit betaalde belasting op inkomen bestaat. De belasting op inkomen bedroeg zowel in 2009 als 2012 ongeveer 9,5 miljard euro, maar steeg in 2015 naar 12,8 miljard euro. Al met al had de belasting op inkomen een licht negatief effect op de ontwikkeling van het beschikbaar inkomen van niet-financiële ondernemingen tussen 2012 en 2015. De tarieven van de vennootschapsbelasting en de dividendbelasting (de belangrijkste belastingen voor niet-financiële ondernemingen) daalden na 2001, maar zijn sinds 2011 niet meer aangepast. De stijging van de betaalde belasting na 2012 komt dan ook geheel voor rekening van het toegenomen exploitatieoverschot.

4.6 Opbouw saldo inkomensoverdrachten niet-financiële ondernemingen

Ondanks de stijging van de betaalde belasting op inkomens van niet-financiële ondernemingen, betaalt deze sector nog altijd veel minder belasting dan huishoudens. In 2015 betaalden huishoudens 76 procent van alle in Nederland betaalde belasting op inkomens. Niet-financiële ondernemingen betaalden 19 procent. Hieronder vallen onder andere de vennootschapsbelasting, loonbelasting, inkomstenbelasting, dividendbelasting en kansspelbelasting. Sinds de crisis in 2009 betalen huishoudens (ondanks een nominale stijging) een steeds minder groot deel van alle belastingen op inkomens en niet-financiële ondernemingen juist steeds iets meer.

4.7 Betaalde belasting op inkomen, per binnenlandse sector

5. Conclusie

Tussen 2001 en 2007 nam het aandeel van huishoudens in het nationaal inkomen snel af. Sindsdien vlakke de daling af, tot in 2011 het dieptepunt werd bereikt. Vervolgens is er een stijgende lijn ingezet van 53,3 procent in 2012 tot 55,0 procent in 2015. Dit ging vooral ten koste van het aandeel van niet-financiële ondernemingen. Dit daalde van 13,8 procent tot 10,8 procent in genoemde periode. In tegenstelling tot in de periode vóór 2012 hebben huishoudens ná 2012 dus een toenemend aandeel van het nationaal inkomen ter beschikking gekregen.

De hoofdbestanddelen van het inkomen van huishoudens (de beloning werknemers) en niet-financiële ondernemingen (het exploitatieoverschot) kunnen bovengenoemde ontwikkeling niet verklaren. De beloning van werknemers steeg tussen 2012 en 2015 minder snel dan in de periode 2009–2012, terwijl het exploitatieoverschot van niet-financiële ondernemingen door het economisch herstel juist sneller toenam in 2012–2015 dan in de periode daarvoor.

De oorzaak van de relatieve toename van het inkomen van huishoudens ten koste van dat van niet-financiële ondernemingen moet dan ook gezocht worden in de overige componenten

van dit inkomen. Huishoudens kenden tussen 2012 en 2015 een stijgend exploitatieoverschot doordat er meer zelfstandigen aan het werk waren en doordat de toegerekende woondiensten toenamen. Daarnaast werden er door huishoudens in genoemde periode minder pensioen- en andere sociale premies betaald, waardoor het negatieve effect van de stijging van de door huishoudens betaalde belastingen teniet werd gedaan.

Niet-financiële ondernemingen betaalden door de toegenomen winsten ook meer vennootschapsbelasting. Maar het was vooral de daling van de ontvangen dividenden die het inkomen van niet-financiële ondernemingen tussen 2012 en 2015 deed dalen. Dit kwam doordat buitenlandse dochterondernemingen in genoemde periode door dalende olieprijs minder winstgevend waren dan in de jaren daarvoor.

Literatuur

CBS (2016), Buitenlandse dochters drukken brutowinst bedrijven, 24 juni 2016.

Notten, F. (2014), De inkomensverdeling tussen sectoren, DNE 2013, pp. 209–224.

Volkscrant (2015), DNB-president Knot ziet ruimte voor hogere lonen, 17 april 2015.

Verklaring van tekens

Niets (blanco)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	Het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
*	Voorlopige cijfers
**	Nader voorlopige cijfers
2015–2016	2015 tot en met 2016
2015/2016	Het gemiddelde over de jaren 2015 tot en met 2016
2015/'16	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2015 en eindigend in 2016
2013/'14–2015/'16	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2013/'14 tot en met 2015/'16

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever
Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress
CCN Creatie, Den Haag

Ontwerp
Edenspiekermann

Inlichtingen
Tel. 088 570 7070
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2016.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits CBS als bron wordt vermeld.